

Особливості проведення судової почеркознавчої експертизи в адміністративному судочинстві

Євгенія Ковкіна

завідувач лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8693-9868>, e-mail: evkovkina@gmail.com

Ірина Іванська

судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4328-1764>, e-mail: irairusichka@gmail.com

Досліджено особливості призначення та проведення судової почеркознавчої експертизи в адміністративному судочинстві. Проаналізовано нормативні засади, вимоги до об'єктів дослідження та порівняльних зразків, необхідних для проведення судової почеркознавчої експертизи.

Ключові слова: *судова почеркознавча експертиза; адміністративне судочинство; порівняльний матеріал; вільні зразки почерку та підпису*

Features of Conducting Forensic Handwriting Examination in Administrative Proceedings

Yevheniia Kovkina, Iryna Ivanska

The paper considers features of the ordering and conduct of forensic handwriting examination in administrative proceedings. Normative principles, requirements for objects under study and comparative samples necessary for conducting forensic handwriting examination have been analysed.

Keywords: *forensic handwriting examination; administrative proceedings; comparative material; non-request samples of handwriting and signature.*

Питання використання спеціальних знань у судової експертизи тривалий час посідають важливе місце в системі різних видів процесуальної діяльності. Водночас усталені підходи до експертної діяльності в межах галузевого процесуального законодавства — адміністративного, цивільного, господарського та кримінального — не є уніфікованими, а розвиваються за різними векторами. Окремої спеціалізації ці процеси набувають у межах адміністративного судочинства, де інститут експертизи характеризується власними особливостями правового регулювання та практикою застосування.

Призначення судової почеркознавчої експертизи в адміністративних справах здійснюється відповідно до положень Кодексу адміністративного судочинства України (далі — *КАС України*) [1], який визначає загальні засади доказування, підстави та процесуальний порядок використання спеціальних експертних знань у судовому процесі. Відпо-

відно до ст. 72 КАС України, доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги й заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [1]. Висновок експерта, зокрема експерта-почеркознавця, належить до самостійних засобів доказування, що свідчить про його значення для процесу встановлення істини у справі.

Згідно зі ст. 102 КАС України, суд признає експертизу у випадках, коли для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, аніж право, без яких з'ясувати відповідні обставини неможливо [1]. У зв'язку із цим необхідність визначення виконавця рукописного тексту або підпису може виникати, зокрема, у випадках, коли зміст написаного або підписаного документа має доказове значення для підтвердження певного юридичного



факту, правомірності дій суб'єкта владних повноважень або волевиявлення фізичної чи юридичної особи.

Основним завданням судової почеркознавчої експертизи є вирішення ідентифікаційного завдання, спрямованого на встановлення виконавця (виконавців) рукописного тексту, обмежених за обсягом рукописних записів (літерних та цифрових) і підпису, включно з виконаними під впливом збивальних факторів (природних, штучних).

У межах адміністративного судочинства об'єктами судової почеркознавчої експертизи найчастіше є документи, що використовуються у сфері публічно-правових відносин. До таких об'єктів насамперед належать заяви фізичних і юридичних осіб, подані до органів державної влади або органів місцевого самоврядування, пояснення, скарги, запити та звернення, а також розписки, акти, протоколи, довіреності, рішення та інші документи, складені або підписані в межах реалізації владних управлінських функцій. У практиці розгляду адміністративними судами відповідних справ, об'єктами експертизи також нерідко є службові документи посадових осіб, зокрема накази, службові записки, журнали реєстрації, реєстраційні картки та бланки офіційної звітності.

Відповідно до п. 3.5 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 [2], на почеркознавчу експертизу надають винятково оригінали досліджуваних документів. Зазначена вимога обумовлена необхідністю повноцінного дослідження сукупності ознак письма, які не можуть бути достовірно встановлені під час дослідження копій або відтворень документів. Утім, така вимога нерідко ускладнює процес призначення судових почеркознавчих експертиз, оскільки під час розгляду адміністративних справ оригінали документів часто перебувають у володінні суб'єктів владних повноважень, можуть бути втрачені або знищені (зокрема, навмисно). Окрім того, документи публічно-правового характеру часто оформлюються в електронній формі або зберігаються у вигляді копій, що істотно усклад-

нює можливість призначення та проведення почеркознавчої експертизи відповідно до чинних методичних вимог.

Водночас запорукою успішного вирішення почеркознавчих завдань є наявність належного порівняльного матеріалу — зразків підпису та почерку особи (осіб), що ідентифікується (ідентифікуються).

Зразки для експертного почеркознавчого дослідження — це зразки почерку й підпису, які достовірно належать певній особі та які використовують у процесі проведення експертизи як порівняльний матеріал. Вони мають відповідати достатності не лише за обсягом, а й за якістю, що забезпечує можливість повного та всебічного зіставлення всіх ознак у досліджуваному графічному об'єкті й у наданому порівняльному матеріалі. Від правильного встановлення та ретельного вивчення ознак почерку й підпису як у досліджуваному графічному об'єкті, так і в наданому порівняльному матеріалі, залежить їхнє подальше оцінювання та включення в ідентифікаційну сукупність, яка є основою висновку експерта [3]. Не менш важливою вимогою до порівняльного матеріалу є те, що зразки потрібно зіставляти за умовами виконання, тобто вони мають бути виконані на аналогічному матеріалі письма, аналогічним письмовим приладом із урахуванням наявності / відсутності в наданому для дослідження документі бланкових рядків, графлення тощо.

Зважаючи на теоретичні й методичні криміналістичні засади, зразки підпису та почерку розподіляють на вільні, умовно-вільні й експериментальні. Вільні зразки почерку (підписів) мають істотне значення для проведення судово-почеркознавчого дослідження, передусім тому, що в них найбільш повно й не викривлено відображені стійкі та притаманні окремій особі писемні навички. Згідно з основними принципами криміналістичної ідентифікації в судовому почеркознавстві, за датою складання вільні зразки почерку та/або підпису повинні передувати даті складання спірного (досліджуваного) документа (документів).

Особливість вільних зразків почерку та підпису полягає в тому, що їх виконавець зазвичай не усвідомлює можливості подаль-

шого використання власних рукописів як порівняльного матеріалу під час проведення судової експертизи, через що такі зразки виконують без свідомої настанови на зміну або маскування індивідуальних писемних ознак. Водночас слід ураховувати, що досліджуваний документ у межах адміністративного судочинства можна розглядати як доказ можливих протиправних дій особи в певний період часу, тож не виключені як навмисна зміна почерку чи підпису з метою уникнення відповідальності, так і ненавмисні трансформації писемних навичок, зумовлені зовнішніми або внутрішніми чинниками. За таких умов наявність достовірних вільних зразків почерку та підпису набуває особливого значення для забезпечення повноти почеркознавчого дослідження.

Із урахуванням викладеного, судова почеркознавча експертиза є важливим засобом доказування в адміністративному судочинстві, оскільки забезпечує встановлення обставин справи за допомогою спеціальних знань. Особливості її призначення та проведення зумовлені публічно-правовою природою адміністративних спорів і чинним процесуальним регулюванням. Водночас обов'язковою умовою її здійснення є надання оригіналів досліджуваних документів, а ефективність почеркознавчого дослідження безпосередньо залежить від якості й достатності порівняльного матеріалу, зокрема, вільних зразків почерку та підпису, які найбільш повно відображають індивідуально-стійкі писемні навички особи й забезпечують формування науково обґрунтованих експертних висновків.

Перелік джерел посилання

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
3. Сохранич Т. В., Абросимова В. Г. Значення якісного порівняльного матеріалу в судово-почеркознавчій експертизі. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2011. Вип. 11. С. 271—277.